A large, three-bladed wind turbine stands in a misty, rural landscape. The turbine is white with a tall tower and three long blades. The ground is covered in a light layer of snow or frost, and there are some small, bare trees in the foreground. The background is a hazy, misty landscape with some distant trees and buildings. The sky is a pale, hazy blue.

Pohjoismainen energiapoliittinen yhteistyöohjelma 2018–2021

Pohjoismaiden
ministerineuvosto

Pohjoismainen energiapoliittinen yhteistyöohjelma 2018–2021

ANP 2017:772

ISBN 978-92-893-5214-7 (PRINT)

ISBN 978-92-893-5215-4 (PDF)

ISBN 978-92-893-5216-1 (EPUB)

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2017-772>

© Pohjoismaiden ministerineuvosto 2017

Ulkoasu: Gitte Wejnold

Kannen valokuva: Unsplash.com

Paino: Rosendahls

Printed in Denmark

Pohjoismainen yhteistyö

Pohjoismainen yhteistyö on yksi maailman laajimmista alueellisista yhteistyömuodoista. Yhteistyön piiriin kuuluvat Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti.

Pohjoismaista yhteistyötä tehdään politiikan, talouden ja kulttuurin aloilla tärkeänä osana eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä. Pohjoismaisen yhteisön tavoitteena on vahva Pohjola vahvassa Euroopassa.

Pohjoismainen yhteistyö pyrkii vahvistamaan pohjoismaisia ja alueellisia etuja ja arvoja globaalissa maailmassa. Maiden yhteiset arvot lujittavat osaltaan Pohjolan asemaa yhtenä maailman innovatiivisimmista ja kilpailukykyisimmistä alueista.

Pohjoismaiden ministerineuvosto

Nordens Hus

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

www.norden.org

Pohjoismaisia julkaisuja voi ladata osoitteesta www.norden.org/nordpub

SISÄLLYS

Esipuhe	6
Johdanto	8
Tavoitteet ja painopistealueet	12
Pohjoismaiset sähkömarkkinat	14
Uusiutuva energia	18
Energiatehokkuuden parantaminen	20
Tiedonvaihto ja vuoropuhelu Pohjoismaiden energiapolitiikoista ja strategioista	22
Energiatutkimus	23
Pohjola Euroopassa (EU ja Eta) sekä muu kansainvälinen yhteistyö	25
Horisontaaliset teemat	28
Energiaan liittyvät liikenneasiat	28
Pohjoismainen energiayhteistyö Ahvenanmaalla, Färsaarilla ja Grönlannissa	30
Yhtymäkohdat horisontaalisiin strategioihin	30
Liite A	
Sektorin organisaatio	32
Liite B	
Energiasektorin strategiaselvitys	33
Liite C	
Pohjoismaisen energiantutkimuksen strateginen toimeksianto	34

Esipuhe

Pohjoismaat tekevät vahvaa ja elinvoimaista alueellista energiayhteistyötä. Pohjoismaisessa energiapoliittisessa yhteistyöohjelmassa määritellään maiden yhteistyö-alueet vuosiksi 2018–2021. Energiayhteistyön tärkeitä osa-alueita ovat jatkossakin pohjoismaiset sähkömarkkinat, uusiutuva energia, energiatehokkuuden parantaminen ja energiatutkimus.

Uuden pohjoismaisen yhteistyöohjelman valmistelua pohjustettiin energiayhteistyöstä laaditulla strategiaselvityksellä. Jorma Ollilan tekemä selvitys sisältää tärkeitä käytännön ehdotuksia yhteistyön kehittämisestä. Haluamme kiittää Ollilaa vahvasta panoksesta. Hänen aloitteensa ovat olleet erittäin hyödyllisiä energiayhteistyön jatkoa suunniteltaessa.

Pohjoismaista energiayhteistyötä suhteutetaan jatkossakin siihen tosiasiaan, että EU on tehostanut politiikkaansa ja sääntelytyötään energiaunionin kehittämiseksi. EU vaikuttaa eri tavoin eri Pohjoismaihin, ja mailla saattaa olla keskenään erilaisia etuja energia-alalla. Tästä huolimatta Pohjoismaille voi olla myös hyötyä yhteisestä vaikuttamisesta EU- ja Eta-alueen neuvottelu- ja täytäntöönpanoprosesseihin. Pohjoismaiden hyvän alueellisen energiayhteistyön edellytyksenä on hyvän yhteistyön jatkaminen Eurooppa-asioissa. Uuden yhteistyöohjelman tavoitteena on lisätä energia-alan pohjoismaista EU- ja Eta-yhteistyötä.

Meidän on syytä hyödyntää kaikkia pohjoismaisia verkostoja ja yhteistyöelimii, jotta voisimme vaikuttaa yhteisesti kiinnostaviin asioihin. Meidän on myös opittava toisiltamme, mikäli EU-politiikan ja -sääntelyn täytäntöönpanossa piilee synergioita. Pohjoismailla on sähköalalla pitkät ja hyvät yhteistyöperinteet. Yhteistyötä tehdään eri tasoilla ja eri toimijoiden kesken sekä yhä

enemmän myös eurooppalaisissa yhteyksissä. Yhteistyö-ohjelma merkitsee jatkoa visiolle hyvästä pohjoismaisesta sähkömarkkinayhteistyöstä.

Yhteistyöohjelmassa painotetaan lisäksi aiempaa enemmän alueellista tiedonvaihtoa, joka keskittyy vuoteen 2030 ulottuvaan energiapolitiikkaan. Naapurien tulisi pitää toisensa ajan tasalla Pohjoismaiden kansallisen energiapolitiikan tärkeistä kehityspiirteistä ja päätöksistä.

Pohjoismaat jatkavat energia-alalla hyvää tutkimus-, kehitys- ja tekniikkayhteistyötään. Yhdessä voimme esitellä Euroopalle ja muulle maailmalle tulevaisuuden haasteisiin liittyviä hyviä ratkaisuja, jotka koskevat uusiutuvan energian, energiatehokkuuden, liikenteen ja sähköisen liikkuvuuden monia osa-alueita. Meidän on jatkettava hyvien hankkeiden kehittämistä Ahvenanmaalla, Grönlannissa ja Färsaarilla.

Mielestämme Eurooppa ja muu maailma tarvitsevat Pohjolaa, joka voi yhteistyötä tekemällä toteuttaa tavoitteet varmastakin energiahuollosta, toimivista energiapoliittisista, kestävästä kasvusta sekä Pohjoismaiden väestön hyvinvoinnista.

Terje Sæviknes
*Vuoden 2017 puheenjohtajamaan
Norjan öljy- ja energiaministeri*

Johdanto

Pohjoismaat tekevät vahvaa ja elinvoimaista alueellista energiayhteistyötä. Siitä ovat esimerkkinä yhteispohjoismaiset sähkömarkkinat, joiden tavoitteena on kestävä pohjoismainen energiajärjestelmä.

Energiassektori on teettänyt pohjoismaisen yhteistyön yleisen uudistusprosessin yhteydessä strategiaselvityksen, jossa analysoidaan ja linjataan pohjoismaisen energiayhteistyön kehittämismahdollisuuksia seuraavien 5–10 vuoden aikana. Nokian entisen konsernijohtajan Jorma Ollilan tekemä strategiaselvitys on tarjonnut erittäin hyödyllistä inspiraatiota tämän yhteistyöohjelman laatimiseen.

Vuosina 2018–2021 tehtävän yhteistyön määrittely perustuu strategiaselvityksen ehdotuksiin sekä tähänastiseen yhteistyöhön.

Ohjelmassa on otettu huomioon Jorma Ollilan ehdotus, jonka mukaan energia-yhteistyölle tulisi määritellä selkeä visio. Visio kehystää Pohjoismaiden tulevalle energiapolitiittiselle yhteistyölle vahvistettuja tavoitteita.

Pohjoismaat pohtivat keskenään yhä useampia energiapolitiittisia haasteita.

Vaikka Pohjoismaiden energiavarat ja energiassektorin organisointi eroavat toisistaan, mailla on vahva yhteinen halu vaikuttaa prosesseihin, jotka ovat seurausta energiapolitiikan kiihtyvistä eurooppalaistumisesta ja kansainvälistymisestä. Pohjoismaat ovat vahvempia, kun ne voivat löytää yhteisen kannan eri asioihin. Vaikutusmahdollisuudet kasvavat, kun maat pitävät toisensa jatkuvasti ajan tasalla energiapolitiikan haasteisiin liittyvistä kannoistaan ja ratkaisuehdotuksistaan kansallisella, alueellisella ja EU-tasolla sekä globaalisti.

EU:n energiapolitiittiset prosessit ja aloitteet vaikuttavat kaikkiin Pohjoismaihin EU:n ja Etan välityksellä. Euroopan energiaunionin kehittämistä koskeva tavoite ja sen liitännäisehdotukset ovat parhaillaan päätöksenteko- ja toteutusvaiheessa, ja niiden arvioidaan vaikuttavan keskeisesti Pohjoismaiden tulevaan energiapolitiittiseen työhön.

Pohjoismainen energiayhteistyö osallistuu myös tarkoituksenmukaisiin sektorienvälisiin hankkeisiin ja ohjelmiin pohjoismaisella sekä kansainvälisellä tasolla. Pohjoismaiden kansainvälisistä aloitteista ovat hyvinä esimerkkeinä yhdeksäs puhtaan energian ministe-

rikokous (CEM9) ja kolmas Mission Innovation -aloitteen ministerikokous, joita Pohjoismaat isännöivät vuoden 2018 ensimmäisellä puoliskolla yhdessä EU-komission kanssa.¹

Pohjoismaisen energiayhteistyön käytännön energiapoliittiset aloitteet kohdistuvat osa-alueisiin, joilla on ilmeistä poliittista merkitystä ja pohjoismaista hyötyä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi pohjoismaisten sähkömarkkinoiden jatkokokeitusta. Kun pohjoismaisten energiajärjestelmien yhdentyminen syvenee, tästä seuraa myös jatkuvia haasteita, jotka johtuvat muun muassa maiden järjestelmien tai kansallisen sääntelyn eroista. Haasteita on pohdittava ja niihin on tartuttava säännöllisesti pohjoismaisessa yhteistyössä. Sama koskee pohjoismaisen energiayhteistyön yhdenmistä eurooppalaiseen.

Pohjolalle ja pohjoismaiselle energiayhteistyölle ovat tunnusomaisia myös energia-alan erityishaasteet, jotka liittyvät Ahvenanmaahan, Färsaariin ja

Grönlantiin. Erityishaasteita liittyy myös eristyksissä ja yhteisten sähkömarkkinoiden ulkopuolella oleviin alueisiin. Vuosien 2018–2021 yhteistyöohjelmassa keskitytään tällä saralla kehittämään käytännön operatiivisia tuloksia hyvässä yhteistyössä energiaviranomaisten ja muiden tarkoituksenmukaisten toimijoiden kanssa.

Pohjoismaat tekevät Pohjoismaisen energiantutkimuksen (NEF) kautta yhteistyötä, jossa kehitetään käytännönläheisissä tutkimus- ja kehityshankkeissa tekniikkaa pohjoismaisen hyödyn ja lisäarvon luomiseksi yksittäisille Pohjoismaille. Pohjoismailla on keskenään erilaisia vahvuusalueita innovaatio- ja kehitystoiminnassa. NEF ja Kansainvälinen energiajärjestö (IEA) ovat juuri laatineet Nordic Energy Technology Perspectives -nimisen raportin (NETP) siitä, miten Pohjoismaat voivat tekniikkayhteistyötä tekemällä saavuttaa kansalliset energia- ja ilmastotavoitteet vuoteen 2050 mennessä.

¹ Puhtaan energian ministerikokous (Clean Energy Ministerial, CEM) on korkean tason kansainvälinen forumi, joka edistää puhdasta energiatekniikkaa tukevia politiikkoja ja ohjelmia, jakaa kokemuksia ja hyviä käytäntöjä sekä kannustaa siirtymään puhtaaseen energiatalouteen maailmanlaajuisesti. Mission Innovation (MI) on kansainvälinen aloite, jonka tavoitteena on vihreään energiaan liittyvän innovoinnin huomattava lisääminen. Aloitteeseen osallistuvat maat ovat sitoutuneet kaksinkertaistamaan hallitustensa sijoitukset puhtaan energian tutkimukseen ja kehitykseen viiden vuoden ajan sekä kannustamaan yksityistä sektoria investoimaan lisää uusiin puhtaan energian tekniikoihin.

KUVA: UNSPLASH.COM

Tavoitteet ja painopistealueet

Pohjoismaisen energiayhteistyön visio kuuluu seuraavasti:

Tehdään vahvaa, luottamukseen perustuvaa ja mukautumiskykyistä yhteistyötä ja kehitetään siten pohjoismaisia energiajärjestelmiä tavalla, joka turvaa maailman yhdentyneimmän, älykkäimmän ja vähäpäästöisimmän vihreän talouden sekä vahvan kilpailukyvyn ja toimitusvarmuuden.

Yhteistyöllä on seuraavat tavoitteet:

Energiayhteistyön tulee vision mukaisesti edistää vakaata ja varmaa energiahuoltoa, toimivia energiapalveluita sekä kestävästä kasvusta ja hyvinvoinnista Pohjoismaiden väestön hyväksi. Energiayhteistyön tulee myös edistää sitä, että maat voivat saavuttaa kunnianhimoiset kansalliset ympäristö- ja ilmastotavoitteensa. Tähän sisältyy se, että Pohjoismaat esittelevät energia-alan vahvuuksiaan kansainvälisesti kehittämällä teknisiä ratkaisuja, jotka tukevat ilmastotavoitteiden täyttymistä.

Kauden 2018–2021 yhteistyössä käsitellään erityisesti seuraavia alueita:

- pohjoismaisten sähkömarkkinoiden kehittäminen
- uusiutuva energia
- energiatehokkuuden parantaminen
- tiedonvaihto ja vuoropuhelu Pohjoismaiden energiapolitiikoista ja strategioista
- energiatutkimus ja innovointi Pohjoismaisen energiantutkimuksen välityksellä
- Pohjola Euroopassa ja erityisesti EU:n energiaunionin toteutuminen
- Pohjolan lähialueet ja erityisesti Baltian maat
- energiaan liittyvät liikenneasiat
- energiassektori Ahvenanmaalla, Färsaarilla ja Grönlannissa
- muut horisontaaliset ohjelmat ja hankkeet sekä kansainvälinen yhteistyö.

Seuraavaksi konketisoidaan määrittelyihin alueisiin liittyvää työtä.

KUVA: UNSPLASH.COM

KUVA: NORDEN.ORG

Pohjoismaiset sähkömarkkinat

Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska muodostavat yhteispohjoismaiset sähkömarkkinat. Pohjoismaiset sähkön tukku-markkinat (Nordpool) ovat jo pitkään olleet kansainvälinen esikuva maarajat ylittävien sähkömarkkinoiden kehitystyössä. Pohjoismaista sähkömarkkinayhteistyötä kehitetään jatkuvasti toimitusvarmuuden, kilpailun ja tehokkuuden näkökulmasta.

EU:n energiaunionin tavoitteena on muun muassa luoda yleiseurooppalliset sähkömarkkinat. Tätä edistetään esimerkiksi Euroopan osamarkkinoiden välisillä uusilla markkinakytkennöillä. Yhteisten sähkömarkkinoiden maantieteellinen alue on siis kasvussa, ja pohjoismaiset sähkömarkkinat yhdentyvät yhä tiiviimmin lähialueen maiden ja sähkömarkkinoiden kanssa.

KESKEISET KYSYMYKSET

Eurooppalaisessa sähköjärjestelmässä tapahtuu suuria muutoksia. Tämä johtuu muun muassa uudesta EU-lainsäädännöstä² – siirtymisestä entistä hajautetummin tuotettuun vaihtelevaan uusiutuvaan energiaan sekä kuluttajien aktiivisuuden ja joustavuuden lisääntymisestä. Kaiken kaikkiaan tämä tar-

koittaa sitä, että pohjoismainen sähkömarkkinayhteistyö tiivistyy lähivuosina entisestään erityisesti seuraavilla aloilla:

Sähköjärjestelmän toiminta

Sähköverkkoa on vahvistettava, ja sähkömarkkinoiden nykyisen sääntelyn muuttaminen voi olla välttämätöntä, jotta kasvava uusiutuvan energian osuus saataisiin liitettyä verkkoon. Yksittäisten Pohjoismaiden verkon vahvistaminen riippuu myös siitä, mitä ympäryksissä rakennetaan. Satunnaisesti vaihtelevan sähköntuotannon (esim. tuuli- ja aurinkovoima) osuuden kasvu asettaa uusia vaatimuksia muun muassa markkinoiden tasapainottamiselle ja kasvattaa verkon hallinta- ja valvontatarvetta. Tätä kautta edistetään myös älykkään sähköverkon kehitystä. Samalla kasvaa tarve varastoida sähköä esimerkiksi tuotantohuippujen aikana, jotta sitä voitaisiin käyttää tuotannon ollessa vähäistä tai kysynnän suurta. Sähkönkulutuksen joustavuutta voidaan lisätä tarjoamalla kuluttajille nykyistä parempia mahdollisuuksia ja kannustimia hintasignaaleihin reagoimiseen. Verkon älyominaisuudet helpottavat siten kysynnän ajallista ohjausta sähkön kulutushuippujen vähentämiseksi. Näiden alojen kehitystä on syytä seurata jatkossakin mahdollisten

² Komission talvipaketin ehdotuksia koskevat neuvottelut olivat vielä meneillään yhteistyöohjelman hyväksymisen aikoihin. Tämän vuoksi niihin viitataan ehdotuksina.

yhteisten strategioiden kehittämiseksi. Kyseisiin pohdintoihin sisältyvät strategiaselvityksessä tehdyt ehdotukset. Sähköjärjestelmän joustavuutta ja tehokkuutta pyritään lisäämään integroimalla sähköjärjestelmä vaiheittain ja tarpeen mukaan lämmitys-, jäähdytys- ja liikenneinfrastruktuuriin.

Verkkosuunnittelu ja investoinnit

Pohjoismaisille sähkömarkkinoille on tunnusomaista tuotantoresurssien tehokas hyödyntäminen. Pohjoismaisessa verkossa on – sikäli kuin se on sosioekonomisesti kannattavaa – vähennettävä pullonkauloja, jotka aiheuttavat sähkön-hintojen pitkäkestoista ja huomattavaa heilahtelua. Pohjoismaiden energiaminis-

terit päättivät vuonna 2010, että verkoinvestointeja tulisi toteuttaa vain, jos ne ovat pohjoismaisittain sosioekonomisesti kannattavia. Jos hyödyt ja kustannukset jakautuvat epätasaisesti maiden kesken, kantaverkkoyhtiöt neuvottelevat kulujen ja tuottojen maakohtaisesta jakamisesta. Pohjoismaisten kantaverkkoyhtiöiden on jatkettava ja vahvistettava yhteistyötään, joka liittyy muun muassa sosioekonomisen verkkosuunnittelun kehittämiseen, ja laadittava pohjoismaisia verkon kehittämissuunnitelmia.

Uusi EU-lainsäädäntö

EU-komission vuonna 2016 tekemä ehdotus ”Puhdasta energiaa kaikille eurooppalaisille” (talvipaketti) sisältää

muun muassa ehdotuksen sähkömarkkinainsäädännön, eli kolmannen energiapaketin, tarkistamisesta (ks. tarkempi esitys Pohjolan ja Euroopan suhteesta sivulla 25). Sähkön toimitusvarmuuden ja infrastruktuuri-investointien turvaamistoimenpiteitä koskeva direktiivi korvataan lisäksi uudella, riskeihin varautumista koskevalla asetuksella. Uudesta lainsäädännöstä neuvoteltaessa on turvattava yhteispohjoismaiset edut ja varmistettava se, etteivät nyt laadittavat määräykset luo esteitä jo ennestään hyvin toimiville pohjoismaisille sähkömarkkinoille. Samalla on tärkeää löytää oikeanlainen tasapaino sen välille, mistä on tarkoituksenmukaista päättää EU-tasolla ja mistä kansallisesti. Pohjoismaiset sähkömarkkinat ovat monella saralla muuta Eurooppaa edellä. Pohjoismailla on siten paljon annettavaa yleiseurooppalaisten sähkömarkkinoiden kehitykseen. Näiden seikkojen varmistaminen on pohjoismaisen energiayhteistyön ratkaisevan tärkeä painopistealue. Tulevalla ohjelmakaudella jatketaan aktiivisesti ja tarpeen mukaan yhteispohjoismaisten kantojen kehittämistä ja niiden esittämistä asianmukaisille elimille (kuten EU-komissiolle, EU-parlamentille ja jäsenmaille).

Alueyhteistyö on keskiössä varsinkin EU-komission useissa säädösehdotuksissa, jotka sisältyvät vuonna 2016 esitelyyn talvipakettiin. Ehdotuksista

neuvotellaan parhaillaan, ja ne pannaan täytäntöön ohjelmakaudella 2018–2021. Koska Pohjoismailla on pitkä kokemus alueyhteistyöstä, niiden on syytä tarjota tietämystä ja neuvontaa säädösten täytäntöönpanon yhteydessä.

Vähittäismarkkinoiden harmonisoinnin edistäminen

Sähkömarkkinoita voidaan tehostaa lisäämällä vähittäismarkkinoiden harmonisointia ja kuluttajien valinnanvapautta sekä sähköntoimittajien välistä kilpailua. Pohjoismaiden energiaministerit päättivät jo vuonna 2009 ryhtyä edistämään sähkön pohjoismaisten loppukäyttäjämarkkinoiden harmonisointia. Sähkömarkkinoiden pohjoismaisten sääntelyviranomaisten yhteistyöelin (NordREG) on sittemmin tehnyt suosituksia siitä, miten harmonisointi voidaan toteuttaa. Keskiössä on sääntelyn ja käytäntöjen yhdenmukaistaminen sellaisten esteiden vähentämiseksi, jotka haittaavat sähköntoimittajien toimimista useassa Pohjoismaassa samanaikaisesti.

Yhteydet markkinatoimijoihin

Vuoropuhelua sähkömarkkinoiden toimijoiden ja muiden tärkeiden toimijoiden kanssa pidetään ohjelmakaudella yhä erittäin tärkeänä vahvan pohjoismaisen energiayhteistyön turvaamiseksi. Kaudella panostetaan erityisesti suhteen käytännön toteutukseen.

Uusiutuva energia

Pohjoismaissa on hyvä erilaisten uusiutuvien energianlähteiden saatavuus, ja uusiutuvien osuus maiden energiankulutuksesta on maailman huippua. Osuus on 30–70 %³, mikä on huomattavasti yli EU:n 16,7 %:n keskiarvon.

Energiaunioni vaikuttaa merkittävästi uusiutuvan energian kehitykseen Pohjoismaissa. Parhaillaan ollaan uudistamassa useita direktiivejä, jotka koskevat uusiutuvaa energiaa vuosina 2020–2030 (ks. sivut 22 ja 25).

KESKEISET KYSYMYKSET

Nykyisiin ja tuleviin EU-direktiiveihin liittyvä yhteistyö

Keskiössä on pohjoismainen yhteistyö, joka liittyy uusiutuvan energian direktiivien täytäntöönpanoon ennen vuotta 2020 ja sen jälkeen. Pohjoismaat arvioivat yhteisiä etujaan suhteessa vuoteen 2030 ulottuvaan EU:n uusiutuvan energian direktiiviin ja kehittävät tarpeen mukaan yhteisiä kantoja ja tiedottavat niistä asianmukaisille elimille.

Uusiutuvan energian tukijärjestelmät

Pohjoismaat ovat kunnianhimoisen kansallisen politiikan ansiosta saavuttaneet Euroopan energiajärjestelmien suurimpiin kuuluvat uusiutuvan energian osuudet. Tämän ovat mahdollistaneet

muun muassa tukijärjestelmät, joista voidaan mainita Ruotsin ja Norjan yhteinen sertifikaattijärjestelmä, Tanskan merituulivoimaa koskevat kilpailutukset sekä Suomen syöttöpreemiojärjestelmä.

Kokemusten vaihtaminen uusiutuvan energian tukijärjestelmistä on keskiössä myös jatkossa. Lisäksi keskitytään siihen, miten maakohtainen politiikka vaikuttaa naapurimaihin esimerkiksi sähkömarkkinoiden välityksellä. Keskiössä on niin ikään EU-markkinoiden ja -politiikan kehitys.

Bioenergia

Biomassalla on muihin EU-maihin verrattuna suuri merkitys Pohjoismaiden, ja varsinkin Suomen, Ruotsin ja Tanskan, energiahuollossa. Islanti ei sen sijaan käytä biomassaa yhtä laajasti. Suomen, Ruotsin ja Norjan biomassaenergia on peräisin pääosin metsätaloudesta, ja niissä bioenergiasektori on vahvasti kytkeytynyt metsäteollisuuteen. Tanskassa biomassalla on suurelta osin tuontitavaraa. Tällä hetkellä (2015) bioenergian osuus Pohjoismaiden kokonaisenergiankulutuksesta on lähes 20 %, mistä metsäbiomassan osuus on 42 %. Biomassalla arvioidaan lisäksi olevan tärkeä asema tulevaisuuden pohjoismaisilla energiamarkkinoilla.

³ Tanska 30,8 %, Suomi 39,3 %, Ruotsi 53,9 %, Norja 69,4 % ja Islanti 70,2 % (Eurostat, luvut vuodelta 2015).

EU:n uusiutuvan energian direktiivissä (RED) korostetaan bioenergian kestävyyskriteereitä.⁴ Jatkossa keskitytään edelleen EU-kehitykseen sekä yleisesti bioenergian kehitykseen Pohjoismaissa.

Muut teemat

Pohjoismaat selvittävät yhteistyömahdollisuuksia, jotka liittyvät uusiutuvilla energianlähteillä hajautetusti tuotettavaan sähköön. Erityisesti keskitytään

siihen, millaisia vaikutuksia on yhä useampien kotitalouksien muuttumisella tuottaja-kuluttajiksi, jotka paitsi kuluttavat myös tuottavat energiaa (esimerkiksi aurinkokennoilla). Tässä yhteydessä arvioidaan myös kehityksen vaikutuksia sähkömarkkinoiden toimintaan. Asia kytkeytyy pohjoismaisen energiayhteistyön moniin osa-alueisiin, ja niiden välisiä yhtymäkohtia aiotaan arvioida.

⁴ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi uusiutuvista lähteistä peräisin olevan energian käytön edistämisestä (uusiutuvia energialähteitä koskevan direktiivin uudelleenlaadintaehdotus) oli yhteistyöohjelman hyväksymisen aikoihin vielä neuvoteltavana. "Uudesta EU-lainsäädännöstä" puhuttaessa viitataan siten komission ehdotuksen sisältöön.

Energiatehokkuuden parantaminen

Energiatehokkuus on kestävän energiajärjestelmän keskeinen osatekijä, ja se auttaa myös lisäämään ekologista kestävyyttä sekä vahvistamaan kilpailukykyä ja toimitusvarmuutta. Energiatehokkuus on pohjoismainen vahvuusalue, koska kaikki Pohjoismaat edistävät sitä määrätietoisin kansallisin toimin. Energiankulutuksen tehokkuus on keskeistä rakennus- ja asuntoalalla, teollisuudessa, liikenteessä, tuotteissa ja tuotannossa sekä energiansiirrossa.

Pohjoismaisen energiatehokkuusyhteistyön tapahtumat ja hankkeet lisäävät osaltaan tietämystä ja ymmärrystä alan kansallisesta politiikasta, joka liittyy esimerkiksi raskaaseen teollisuuteen, ja edistävät yhteispohjoismaisten tavoitteiden saavuttamista. Energiatehokkuusalan keskeinen toimija on lisäksi EU, koska sen hyväksymät yhteiset tavoitteet ja määräykset luovat puitteet maakohtaisille panostuksille. Kaikki Pohjoismaat kuuluvat muun muassa energiamerkintää ja ekologista suunnittelua koskevien EU- ja Eta-säädösten piiriin.

KESKEISET KYSYMYKSET

Jatketaan kokemustenvaihtoa energiatehokkuusalan EU-direktiivien täytäntöönpanosta. Tärkeä yhteistyöalue on EU-komission talvipaketissaan esittelemät uudistukset, kuten ehdotukset energiatehokkuutta ja rakennusten energiatehokkuutta koskevien direktiivien muuttamiseksi.⁵

Pohjoismaisen yhteistyön muoto ja sisältö muuttuvat jatkuvasti, mutta sen puitteet ovat säilyneet enimmäkseen ennallaan. Energiatehokkuusyhteistyötä kehitetään verkostoyhteistyön suuntaan tiedonvaihtoa painottaen.

Nordsyn

Nordsyn on menestyksekkäs hanke, joka keskittyy ekosuunnittelu- ja energiamerkintäjärjestelmien markkinavalvontaan. Ekosuunnittelu ja energiamerkintä ovat peräisin EU-lainsäädännöstä, mutta järjestelmien markkinavalvonta on kansallista. EU-komissio kehottaa tekemään markkinavalvontayhteistyötä, koska kaikkia markkinatoimijoita tulisi koskea

⁵ Komission ehdotus energiatehokkuudesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2012/27/EU muuttamisesta sekä komission ehdotus rakennusten energiatehokkuudesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2010/31/EU muuttamisesta oli yhteistyöohjelman hyväksymisen aikoihin vielä neuvoteltavana. "Uudesta EU-lainsäädännöstä" puhuttaessa viitataan siten komission ehdotusten sisältöön.

amat pelisäännöt. Tässä on suurelta osin onnistuttu Pohjoismaissa, missä voimavarojen keskittämisen on todettu parantaneen mahdollisuuksia myös ponnostuksen kehittämiseen. Nordsyn-hankkeeseen osallistuvat Islannin, Norjan, Ruotsin, Suomen ja Tanskan markkina- valvontaviranomaiset.

Hankkeen lähtökohtana oli Pohjoismaiden pääministerien vihreän kasvun aloite.⁶ Sittemmin se on poikanut monia osahankkeita, jotka liittyvät esimerkiksi tuotekohtaisten asetusten tulkintaan, monimutkaisia tuotteita koskeviin tuotetutkimuksiin, strategisesti tärkeisiin pohjoismaisiin tuotteisiin, markkina- valvonnan tehokkuuden selvittämiseen sekä verkossa toteutettuun yhteiseen tiedotushankkeeseen. Nordsyn-ryhmästä on tullut myös tärkeä foorumi, jolla osallistujat voivat pohtia EU:n ja Etan ekosuunnittelu- ja energiamerkintäsääntelyyn liittyviä muita kysymyksiä, kuten yleisluonteisia kysymyksiä tulevista tuoteasetuksista tai nykyisten asetusten muuttamisesta. Aina ei ole mahdollista löytää yhteispohjoismaista kantaa, mutta tällöinkin voidaan löytää yhteisiä näkökulmia, jotka koskevat Pohjoismaiden kannalta erityisen tärkeitä tuotteita ja joista voi olla hyötyä EU-neuvotteluissa.

KESKEISET KYSYMYKSET:

- EU:ssa hyväksyttiin kesäkuussa 2017 uusi asetus energiamerkintää koskevien puitteiden vahvistamisesta. Asetuksen myötä perustetaan muun muassa yhteinen tuotetietokanta kaikista energiamerkinnän saaneista tuotteista. Asetuksessa on myös vaatimuksia tiedotuskampanjoista, joita Pohjoismaat voivat hyvin toteuttaa yhdessä.
- Keskitytään muun muassa tiedotustoiminnassa kuluttajien rooliin paitsi energiatehokkuudessa myös koko vihreään talouteen siirtymisessä. Tässä yhteydessä arvioidaan kuluttajan asemaa suhteessa sähkömarkkinoiden kysyntäjouksoon.
- Kehitetään uusia menetelmiä ja testejä, jotka liittyvät yhteiseen kustannustehokkaaseen markkinavalvontaan.
- Keskitytään yhä strategiaan pohjoismaisiin tuotteisiin, kuten lämpöpumpuihin, joiden toimintaan Pohjoismaiden ilmasto vaikuttaa.
- Keskitytään yhä monimutkaisten tuotteiden markkinavalvontaan.

⁶ "Pohjoismaat vihreän kasvun kärjessä" oli Pohjoismaiden ministerineuvoston ohjelma, jonka Pohjoismaiden pääministerit käynnistivät marraskuussa 2011.

Tiedonvaihto ja vuoropuhelu Pohjoismaiden energiapolitiikoista ja -strategioista

Komission talvipaketti sisältää ehdotuksen energiaunionin hallintomallista. Ehdotus merkitsee käytännössä sitä, että energiaunionin viiteen ulottuvuuteen (sähkömarkkinat, toimitusvarmuus, energiatehokkuus, vähähiilisyys – ml. uusiutuva energia ja hiilidioksidin talteenotto ja varastointi eli CCS – sekä tutkimus, kehitys ja innovaatiot) liittyvä raportointi ja suunnittelu koordinoidaan uudella tavalla. Talvipaketissa on pohjoismaisen energiyhteistyön kannalta erityisen

kiinnostavaa se, että siinä on entistä vahvempi alueellinen fokus.

Ehdotuksia⁷ pohditaan tarkemmin ohjelmakaudella. Tässä yhteydessä tarkastellaan sitä, millainen rooli Pohjoismaiden energiapolitiikkoja ja -strategioita koskevalla tiedonvaihdolla ja vuoropuhelulla voisi olla. Kyseisiin pohdintoihin sisältyvät strategiaselvityksessä tehdyt ehdotukset.

⁷ Komission talvipaketin ehdotuksia koskevat neuvottelut olivat vielä meneillään yhteistyöohjelman hyväksymisen aikoihin. Tämän vuoksi niihin viitataan ehdotuksina.

Energiatutkimus

Pohjoismainen energiantutkimus (NEF) on Pohjoismaiden ministerineuvoston alainen laitos, jossa tehdään yhteisiä energia-alan tutkimuksia ja analyyseja. Pohjoismaisella energiantutkimuksella on tiivistä yhteistyötä alan kansallisten tutkimuslaitosten kanssa.

Pohjoismaisen energiantutkimuksen tulevalle toiminnalle on laadittu strateginen toimeksianto (ks. liite C), jolla pyritään varmistamaan tämän yhteistyöh-

jelman, pohjoismaisen energiayhteistyön, NEF:n sääntöjen ja rahoituspäätöksen, NEF:n vuosien 2018–2021 strategian sekä Pohjoismaiden ministerineuvoston budjetin väliset yhtymäkohdat. Laitoksen työhön on sisällytettävä energia-sektorin strategiaselvityksen toteutus ja tulokset. Kaiken kaikkiaan NEF:n toiminnan tulee edistää pohjoismaista energiayhteistyötä, pohjoismaisen hyödyn saavuttamista ja Pohjoismaiden profilointia.

KUVA: UNSPLASH.COM

Pohjola Euroopassa (EU ja Eta) sekä muu kansainvälinen yhteistyö

EU- ja Eta-asiat sekä muut kansainväliset energiakysymykset ovat olleet pääjärjestyksessä virallisen pohjoismaisen energiayhteistyön alusta alkaen. Tämä johtuu lähinnä siitä, että Pohjoismaat ovat päätyneet sitoutumaan eurooppalaiseen yhteistyöhön eri tavoin – toiset EU:n jäseninä (Suomi, Ruotsi ja Tanska) ja toiset Etan ja Eftan kautta (Islanti ja Norja).

Energiayhteistyö on nivoutunut vuosien varrella lukuisiin kahden- ja monenvälisiin aloitteisiin. Pohjoismaat ovat edustettuna monilla foorumeilla, joilla on luontevaa ja tarkoituksenmukaista edistää pohjoismaista yhteistyötä sekä koordinoita kantoja.

Pohjola Euroopassa

Euroopan energiaunionin kehittämistävoitteen ja siihen liittyvien, parhaillaan päätöksenteko- ja toteutusvaiheessa olevien sääntelyehdotusten arvioidaan vaikuttavan keskeisesti Pohjoismaiden tulevaan energiapoliittiseen työhön. Pohjoismaihin vaikuttavat näin ollen yhä enemmän EU:n energiapoliittiset prosessit ja aloitteet. Tämä koskee kaikkia Pohjoismaita riippumatta siitä, ovatko ne EU:n jäseniä vai eivät. Norja ja Islanti eivät suoraan osallistu EU:n energiapolitiikkaa koskeviin neuvotteluihin, mutta uudet säädökset vaikuttavat niihin Eta-sopimuksen kautta. Vuosien 2014–2017 pohjoismaisessa energiayhteistyössä otettiin huomioon vuoteen 2020 tähdänneet politiikat, direktiivit ja

asetukset. Tulevassa energiayhteistyössä taas on seurattava tarkkaan EU:ssa käynnistettyä päätöksenteko- ja täytäntöönpanoprosessia, joka liittyy uusiin 2030-tavoitteisiin.

Pohjoismaisen energiapoliittisen yhteistyöohjelman 2018–2021 toteutusaikana viedään siis päätökseen neuvottelut lukuisista uusista EU-säädöksistä ja ryhdytään toteuttamaan niitä muun muassa EU:n 2030-yleistavoitteiden saavuttamiseksi.

EU:n energiaunionityössä tehdään merkittäviä uudistuksia ja päivityksiä säädöksiin, jotka tähtäävät unionin 2030-ilmastotavoitteiden saavuttamiseen. Varsinkin talvipaketissa ja sen kahdeksassa säädösehdotuksessa on potentiaalia pohjoismaiseen energiayhteistyöhön.

Tulevalla ohjelmakaudella jatketaan vakiintunutta EU- ja muuta yhteistyötä Baltian maiden kanssa. Pohjoismaat kutsuvat Baltian maat myös tiettyihin tilaisuuksiin, joihin liittyy yhteisiä etuja. Baltian maiden kanssa on tehty yhteistyötä varsinkin konferensseissa, jotka ovat liittyneet EU:n energiapolitiikkaan.

Pohjoismaat pyrkivät kehittämään yhteistyötään lähialueiden ja varsinkin kolmen Baltian maan kanssa paitsi Itämeren energiamarkkinoiden yhteenliittämisen suunnitelman (BEMIP) pohjalta myös riippumattomien pohjoismaisten aloit-

teiden kautta. Lisäksi arvioidaan Baltian maiden kanssa tehtävän energiateknikkayhteistyön vahvistamista, ja perustana käytetään Pohjoismaisen energiantutkimuksen (NEF) Baltic Energy Technology Perspectives -tutkimusyhteistyötä.

Tulevalla ohjelmakaudella on määrä aktiivisesti hyödyntää Pohjoismaiden vahvaa yhteistä ääntä sekä virallisilla että epävirallisilla foorumeilla. Näin tehdään varsinkin EU:ssa ja Etassa mutta myös Pohjoismaiden muilla foorumeilla, joista mainittakoon BEMIP, viidenvälinen energiafoorumi, North Sea Countries Offshore Wind Initiative ja Baake-aloite. Tämä koskee myös foorumeja, joilla esimerkiksi kantaverkkoyhtiöt ja riippumattomat valvontaviranomaiset osallistuvat erimuotoiseen alueyhteistyöhön.

Muu kansainvälinen yhteistyö

Pohjoismaat osallistuvat niin ikään muuhun, luonteeltaan kansainvälisempään energiapoliittiseen yhteistyöhön, jota tehdään esimerkiksi Kansainvälisessä energijärjestössä (IEA) ja Kansainvälisessä uusiutuvan energian virastossa (IRENA). Kansainvälisissä yhteyksissä Pohjoismaiden voi olla järkevää neuvotella yhdessä, mikäli asioihin liittyy selkeitä yhteispohjoismaisia etuja ja mailla on mahdollisuus suunnitella yhteisiä avauksia. IEA:n ja Pohjoismaisen energiantutkimuksen (NEF) tekniikkatutkimus Nordic Energy Technology Perspectives (NETP) osoittaa, että Pohjoismailla on pitkä etu-

matka vihreään talouteen siirtymisessä ja useita vahvuusalueita, joita kannattaa hyödyntää kansainvälisesti sekä vientimarkkinoilla että yhteispohjoismaisten poliittisten näkemysten edistämiseksi.

Ohjelmakaudella toteutetaan Pohjoismaisia energiaratkaisuja -lippulaivahanketta, joka liittyy vuonna 2017 esiteltävään pääministerialoitteeseen Pohjoismaisia ratkaisuja globaaleihin haasteisiin. Tässä yhteydessä keskitytään myös Pohjoismaiden elinkeinoelämän kanssa tehtävään yhteistyöhön, joka liittyy Pohjoismaiden vahvuusalueiden ja viennin kehittämiseen sekä ylläpitoon.

Vuoden 2016 energiaministerikokouksessa tehty pohjoismainen aloite kansainvälisen puhtaan energian ministerikokouksen (CEM9) ja Mission Innovation -aloitteen ministerikokouksen (MI3) saamiseksi Pohjolaan vuonna 2018 on erinomainen esimerkki siitä, että pohjoismainen energiayhteistyö voi tukea ja kehittää kansainvälisiä aloitteita. Yhteistä isännöityä voidaan niin ikään hyödyntää pyrittäessä saamaan pohjoismaisia painopistealueita kansainväliseen energiapoliittiseen päiväjärjestykseen sekä esittelemään pohjoismaisia ratkaisuja ja tekniikoita. Tiivis yhteistyö takaa sen, että Pohjoismaat voivat toimia huipukokousten ja konferenssien isäntinä jatkossakin ja että Pohjola voi säilyä ja kehittyä tärkeänä kansainvälisenä vihreän talouden toimijana.

KUVA: UNSPLASH.COM

KUVA: UNSPLASH.COM

Horisontaaliset teemat

Energiaan liittyvät liikenneasiat

Liikennesektorilla on täysin keskeinen asema kansallisten ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamisessa. Tämä johtuu varsinkin siitä, että fossiilisten polttoaineiden kulutus on suurinta juuri liikennesektorilla. Tavoitteiden saavuttaminen vaatii alalla tehtävää tiivistä pohjoismaista yhteistyötä, ja yhteistyön tiivistämiseen panostetaan tulevalle ohjelmakaudella.

Liikennejärjestelmän tehokkuus vaatii tehokkaita teknisiä ratkaisuja sekä rajat ylittävää yhteistyötä. Tällainen yhteistyö vaikuttaa ratkaisevasti myös teollisuuden mahdollisuuksiin kehittää ja kokeilla uusia ratkaisuja. Liikennealan pohjoismaisen energiayhteistyön tiivistämiseen sisältyvät strategiaselvityksessä tehdyt ehdotukset yhteisen lähestymistavan kehittämisestä liikennesektorilla ja koko Pohjolan käyttämisestä uusien tekniikoiden koeympäristönä.

Liikenneasioihin liittyvää yhteistyötä vaikeuttaa niiden sektorienvälinen luonne. Työ on haasteellista jo kansallisella tasolla, joten rajat ylittävä yhteistyö ei ole yhtään sen helpompaa. Tämän vuoksi energia-alan liikenneyhteistyön tiivistämisessä keskitytään ensivaiheessa liiken-

nesektorin niihin osiin, joilla arvioidaan olevan läheisin kytkös energiasectoriin. Yhteistyöalueista ovat esimerkkeinä sähköistäminen ja biopolttoaineiden (sekä biokaasun) käyttö maa-, vesi- ja lentoliikenteessä. Huomio kohdistuu yhteisesti kiinnostaviin kysymyksiin, kuten standardointiin, infrastruktuuriin, tiedotukseen, ohjausvälineisiin, liiketoimintamalleihin sekä vaikutuksiin, jotka kohdistuvat yhteispohjoismaisiin sähkömarkkinoihin.

Liikennealan pohjoismaisen energiayhteistyön tiivistämisessä voidaan käyttää lähtökohtana myös EU:n uusiutuvan energian direktiivin uudelleenlaadintaehdotuksen⁸ täytäntöönpanoa, koska direktiiviin sisältyy myös liikennesektori.

Luontevan perustan työlle tarjoaa Pohjoismaisen energiantutkimuksen (NEF) nykyinen toiminta. Siitä saatavan teknisen pohjustuksen avulla voidaan määritellä, miten maat aikovat tiivistää alan kansalliseen politiikkaan liittyvää yhteistyötään ja koordinointiaan. Näin tuetaan pohjoismaisia vahvuusalueita ja luodaan entistä vahvempi perusta kunnianhimoisten kansallisten ilmasto- ja tavoitteiden tehokkaalle toteutukselle.

Liikenteeseen liittyvän energiasektorin työn yhtenä tavoitteena on myös

⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi uusiutuvista lähteistä peräisin olevan energian käytön edistämiseksi (uusiutuvia energialähteitä koskevan direktiivin uudelleenlaadintaehdotus) oli yhteistyöohjelman hyväksymisen aikoihin vielä neuvoteltavana.

yhteistyön tiivistäminen liikennealan muiden sektorien ja toimijoiden kanssa. Tämän yhteistyön organisointia aiotaan arvioida.

Pohjoismainen energiayhteistyö Ahvenanmaalla, Färsaarilla ja Grönlannissa

Pohjoismaiden ministerineuvosto on viime vuosina keskittynyt vahvistamaan Pohjoismaiden työtä uusiutuvan energian saatavuuden varmistamiseksi. Tämä koskee luonnollisesti myös Färsaaria ja Grönlantia. Ahvenanmaa kuuluu yhteispohjoismaisiin sähkömarkkinoihin, ja siellä kehitetään muun muassa älykkäitä sähköjärjestelmiä. Pohjoismaisessa yhteistyössä keskitytään entisestään mahdollisuuksiin, joita liittyy näiden alueiden linjausten (strategiat ja toimintaohjelmat) tukemiseen, sekä pohjoismaisen lisäarvon vahvistamiseen synergioiden avulla. Yhteistyö pyrkii täten vastamaan erilaisiin kansallisiin ja varsinkin kansainvälisiin energia- ja ympäristöhaasteisiin.

Tavoitteena on, että keskitetyn pohjoismaisen energiajärjestelmän ulkopuolisten alueiden energiajärjestelmät olisivat kiinteä osa pohjoismaista energiapoliittista yhteistyötä. Näiden alueiden energiahuollon on oltava varmaa, ekologista ja uusiutuviin energianlähteisiin perustuvaa.

Pohjoismaiden halutaan olevan vihreään

talouteen siirtymisen edelläkävijöitä. Tämän vuoksi pohjoismaisen energia-yhteistyön tulee toteuttaa paikallisiin haasteisiin sovitettua ja ratkaisukeskeistä käytännön toimintaa myös suhteessa alueisiin, jotka ovat yhteispohjoismaisten sähkömarkkinoiden ja yhteispohjoismaisen sähköjärjestelmän ulkopuolella. Keinoina ovat tutkimus ja innovointi, oppiminen ja kokemustenvaihto sekä käytännön yhteistyöhankkeiden toteuttaminen. Eri puolilla Pohjolaa sijaitsevia alueita voidaan siten käyttää koeympäristöinä, joissa kehitetään ja kokeillaan uusia pohjoismaisia energiaratkaisuja paikallisten vahvuusalueiden mukaisesti. Tämä antaa Pohjoismaille mahdollisuuden vahvistaa asemaansa energia-alan johtavana kansainvälisenä alueena. Työtä voidaan arvioida muun muassa Pohjoismaisen energiantutkimuksen (NEF) "Energia Länsi-Pohjolassa ja Arktiksella"-työn pohjalta.

Yhtymäkohdat horisontaalisiin strategioihin

Energiapoliittinen yhteistyöohjelma tukee pohjoismaisten yhteistyöministerien visiota rajattomasta, innovatiivisesta, näkyvästä ja ulospäin suuntautuneesta Pohjolasta. Yhteistyöohjelman toteutus tukee soveltuvin osin myös Pohjoismaiden ministerineuvoston kolmea horisontaalista strategiaa, jotka koskevat kestävästä kehitystä, lapsia ja nuoria sekä tasa-arvoa, kuin myös muita monialai-

sia pohjoismaisia strategioita. Muita sektorienvälisiä asioita otetaan tarpeen mukaan käsittelyyn kyseisten sektorien ja muiden toimijoiden kanssa.

Lisäksi sektori edistää aktiivisesti Pohjoismaiden ministerineuvoston Agenda 2030 -työtä, eli YK:n 17 kansainvälisen kestävän kehityksen tavoitteen toteu-

tumista, koska tavoitteilla arvioidaan olevan Pohjoismaille keskeinen merkitys lähitulevaisuudessa. Kaikki tavoitteet eivät ole sektorin kannalta yhtä olennaisia. Ohjelmakaudella pidetään energiasektorin kannalta erityisen tärkeinä seuraavia tavoitteita:

Sektorin organisaatio

Tämä osio kuvaa sektorin organisaatiota. Pohjoismaisen energiapolitiittisen yhteistyön rakenne on 1. tammikuuta 2018 seuraava: kestävän kasvun ministerineuvosto (MR-Tillväxt, energiaosasto), energiapolitiikan virkamieskomitea (ÄK-E), Pohjoismainen energiantutkimus (NEF), sähkömarkkinaryhmä (EMG), uusiutuvien energianlähteiden työryhmä (AGFE), energiatehokkuuden verkos-

toryhmä (NGEE) sekä Nordsyn-viranomaistyöryhmä (MANO). Nordsyn on ohjelmakauden alussa perustettava ÄK-E:n alainen valvontaviranomaisten työryhmä.

Tulevalla ohjelmakaudella keskitytään laajentamaan varsinkin sähkömarkkinaryhmän ja uusiutuvien energianlähteiden työryhmän välistä yhteistyötä.

Energiasektorin strategiaselvitys

Pohjoismaiden ministerineuvosto tilasi Nokian entiseltä konsernijohtajalta Jorma Ollilalta tammikuussa 2016 strategiaselvityksen, joka koskee pohjoismaisen energiayhteistyön kehittämistä seuraavien 5–10 vuoden aikana. Ollilla esitteli raporttinsa kesäkuussa 2017 Pohjoismaiden ministerineuvoston pääsihteerille Dagfinn Høybråtenille sekä Norjan öljy- ja energiaministerille Terje Søviknesille, joka toimi vuonna 2017 elinkeino-, energia- ja aluepolitiikan ministerineuvoston puheenjohtajana. Raportti pohjustaa tulevista energiayhteistyöstä käytävää keskustelua.

Energiayhteistyön strategiaselvitys on osa Pohjoismaiden ministerineuvoston uudistushanketta, jolla pyritään muun muassa tehostamaan ministerineuvoston työtä. Strategiaselvitysten innoittajana on toiminut turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskeva niin sanottu Stoltenbergin raportti.

Jorma Ollilan laatima raportti Pohjoismainen energiayhteistyö: vahva tänään – vahvempi huomenna sisältää 14 ehdotusta yhteistyön tiivistämisestä. Ehdotukset perustuvat vihreään talouteen siirtymiseen sekä Pariisin ilmastositomukseen, EU:n energiasektorin kehityssuuntiin ja Pohjoismaiden kansallisiin energiastrategioihin.

Raportti on tarjonnut tärkeää pohjustusta tätä yhteistyöohjelmaa koskeviin keskusteluihin. Ohjelmaan on sisällytetty monet raportin suosituksista – etenkin ne, jotka liittyvät yhteistyövision määrittelyyn sekä energiatutkimusyhteistyöhön, mutta myös kansallisiin energiasuunnitelmiin liittyvään yhteistyöhön.

Raportin suositukset konkretisoituvat paitsi tässä ja nyt myös tulevana vuosiina, jolloin niitä arvioidaan säännöllisesti energiayhteistyön vision ja ennen kaikkea maiden omien kunnianhimoisten energia- ja ilmastotavoitteiden edistämiseksi.

Pohjoismaisen energiantutkimuksen strateginen toimeksianto

Pohjoismaisen energiantutkimuksen (NEF) toiminnalle tulevalla ohjelmakaudella on laadittu strateginen toimeksianto, jolla pyritään varmistamaan yhteistyöohjelman, NEF:n sääntöjen ja rahoituspäätöksen, NEF:n vuosien 2018–2021 strategian sekä Pohjoismaiden ministerineuvoston budjetin väliset yhtymäkohdat. Laitoksen työhön on sisällytettävä energiasektorin strategiaselvityksen toteutus ja tulokset. Kaiken kaikkiaan NEF:n toiminnan tulee edistää pohjoismaista energiayhteistyötä, pohjoismaisen hyödyn saavuttamista ja Pohjoismaiden profilointia.

Pohjoismaisen energiayhteistyön pää tavoitteena on tukea vakaata ja varmaa energiahuoltoa, kestävää kasvua ja kansalaisten hyvinvointia sekä edistää ilmasto- ja ympäristöhaasteisiin vastaimista. Yhteistyö toimii välineenä, jonka avulla voidaan markkinoida Pohjoismaiden energiasektorin vahvuusalueita Euroopassa ja globaalisti.

NEF:n päätarkoituksena on tehdä energiantutkimusta, joka tukee pohjoismaista energiayhteistyötä. NEF:n säännöissä todetaan, että laitoksen työn tulee ylläpitää ja kehittää Pohjoismaiden vahvuusalueita, jotka liittyvät kilpailukykyisten ja kestävien energiaratkaisujen kehittämiseen ja käyttöön. Tämä on lähtökohta NEF:n käynnistämälle toiminnalle, kuten uusille tutkimushankkeille. Samalla tulee keskittyä tavoittelemaan huomattavaa pohjoismaista hyötyä

myös eurooppalaisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. NEF:n tulee siten yhteispohjoismaisen energiantutkimus- ja analyysiyhteistyön avulla auttaa koko Pohjolaa löytämään yhteinen ja asiantunteva ääni energia-alalla. Käytännön keinoina ovat energiantutkimuksen rahoittaminen ja helpottaminen, yhteistyöhankkeet, energia-alan skenaarioiden ja analyysien laatiminen sekä pohjoismaisen energiayhteistyön profilointi.

NEF määrittelee toimintansa nelivuotisissa ohjelmissa. Ohjelmia koskevat NEF:n painopistealueet vahvistetaan muun muassa yhteispohjoismaisen energiapoliittisen yhteistyöohjelman pohjalta. Vuosien 2018–2021 strategisissa painopistealueissa NEF:n visioksi on ilmoitettu tietoperustan luominen, jotta Pohjolasta voisi tulla maailman johtava älykkäiden energiaratkaisujen tarjoaja. Missiona on vision toteuttaminen pohjoismaisella yhteistyöllä. Tutkimusyhteistyö keskittyy erityisesti vihreään talouteen siirtymiseen seuraavilla osa-alueilla: sähkö, lämpö ja liikenne, alueelliset verkot, aktiiviset loppukäyttäjät sekä pohjoismaisia energiajärjestelmiä koskevat tutkimukset.

NEF:n budjetti koostuu Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoitusosuudesta ja jäsenmaiden rahoitusosuudesta, joita täydentää julkisilta tai yksityisiltä hankkumppaneilta saatava rahoitus.

Pohjoismaiden ministerineuvosto
Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 København K
www.norden.org

Pohjoismaiden energiaministerit esittelevät täten uuden pohjoismaisen energiapoliittisen yhteistyöohjelman vuosiksi 2018–2021.

Pohjoismaisen energiayhteistyön visiona on tehdä vahvaa, luotamukseen perustuvaa ja mukautumiskykyistä yhteistyötä ja kehittää siten pohjoismaisia energiajärjestelmiä tavalla, joka turvaa maailman yhdentyneimmän, älykkäimmän ja vähäpäästöisimmän vihreän talouden sekä vahvan kilpailukyvn ja toimitusvarmuuden.

Kauden 2018–2021 pohjoismaisessa energiayhteistyössä käsitellään erityisesti seuraavia alueita:

- pohjoismaisten sähkömarkkinoiden kehittäminen
- uusiutuva energia
- energiatehokkuuden parantaminen
- tiedonvaihto ja vuoropuhelu Pohjoismaiden energia-politiikoista ja strategioista
- energiatutkimus ja innovointi Pohjoismaisen energiantutkimuksen välityksellä
- Pohjola Euroopassa ja erityisesti EU:n energiaunionin toteutuminen
- Pohjolan lähialueet ja erityisesti Baltian maat
- energiaan liittyvät liikenneasiat
- Ahvenanmaan, Färsaarten ja Grönlannin energiasectori
- muut sektorienväliset ohjelmat ja hankkeet sekä muu kansainvälinen yhteistyö.